

KRONIKA**V spomin Milanu Šifrerju (1928–2016)**

V sivem februarjem popoldnevu smo se na dobrovškem pokopališču poslovili od geografa in geomorfologa dr. Milana Šifrerja. Bil je eden redkih slovenskih geografov, ki se je v svojem znanstvenem delu povsem posvetil geomorfologiji. Le-ta pa mu nikakor ni bila le službena obveznost, ampak stalen vir razmišljanj in opazovanj. Ko se je ob koncu svoje inštitutske kariere z ženo Tatjano preselil na Hruševo oziroma Selo pri Dobrovi, je takoj začel razmišljati o tamkajšnjih geomorfniških oblikah in procesih.

V 70. številki Geografskega vestnika je o Šifrerjevo življenje in delo podrobno prikazal Karel Natek. V tem zapisu zato ne nameravamo ponavljati zapisanega, pač pa izpostaviti po našem pogledu Šifrerjeva temeljna in prelomna dela ter osvetliti njegovo znanstveno snovanje ob koncu njegove raziskovalne poti.

Milan Šifrer se je že takoj na začetku svoje raziskovalne poti posvetil preučevanju pleistocenske poledenitve. Že kot študent se je lotil preučevanja obsega poledenitve na Pokljuki, to svoje delo je leta 1952 objavil v Geografskem vestniku, z njim pa si je prislužil tudi Prešernovo nagrado za študente. Leta 1954 se je zaposlil na Inštitutu za geografijo Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki mu je ostal zvest vse do upokojitve. Kot asistent je nadaljeval s preučevanjem geomorfniških procesov v pleistocenu v dolinah Tolminke in Zalašče, na Snežniku in v dolini Kamniške Bistrice. Slednje je preučil tako odlično, da mu je takratni predstojnik akademik Anton Melik predlagal, da razpravo predloži kot doktorsko disertacijo. Po doktoratu leta 1960 se je kot štipendist Humboldtovega sklada leto dni študijsko izpopolnjeval v Würzburgu v Nemčiji. V šestdesetih letih preteklega stoletja je svoje raziskovanje razširil na kompleksno preučevanje kvartarnega razvoja v različnih slovenskih pokrajinah od Koprškega primorja do doline Rašice in Dobrepolja in gorenjskih Dobrav. Več kot 200 strani dolgo razpravo Kvartarni razvoj Dobrav na Gorenjskem lahko označimo kot Šifrerjevo temeljno delo. V njej je povezal morenske nasipe z rečno-ledeniškimi terasami ter časovno opredelil štiri poledenitve. Šifrerju takrat niso bile na voljo metode absolutne datacije; ko so bile le-te 20 let kasneje izvedene, so bila ugotovljena le manjša odstopanja od Šifrerjevih tez. Na to svoje klasično delo je bil upravičeno ponosen, vsakega novega inštitutskega sodelavca pa je kmalu popeljal na ekskurzijo na Dobrave, kjer mu je nazorno ob najbolj značilnih profilih prikazal glavne rezultate raziskave.

Kljub temu, da se je Šifrer povsem posvetil geomorfologiji, pa mu kot geografu nikakor ne smemo očitati ozkosti. Pri svojem terenskem delu je vedno opazoval tudi delovanje človeka v pokrajini.

MARIJA ZORN

Slika: Milan Šifrer na svojem domu januarja 2011.

V svojem geografskem orisu Puconcev in Bodoncev, ki je izšel leta 1959 v Geografskem zborniku v Murški Soboti, je odlično povezoval družbenogeografske prvine z naravnimi osnovami. Tudi pri sistematskem raziskovanju kvartarnih sedimentov, ki se ga je geografski inštitut lotil 1959, je bila vključena tudi njihova izraba, kar je razvidno iz smernic za preučevanje, ki jih je za objavo v Geografskem vestniku leta 1978 priredil Šifrer.

Že v prvem letu zaposlitve na geografskem inštitutu se je lotil problematike naravnih nesreč, takrat je opisal povodnji v Posavju in na Kozjanskem. Tej tematiki je ostal zvest vse do upokojitve. Leta 1972 si je Inštitut za geografijo SAZU zastavil večletno nalogo, da preuči poplavna območja Slovenije, pri tem delu je bil Šifrer ključen sodelavec in soavtor smernic za preučevanje, ki so izšle v Geografskem vestniku leta 1974. V teh razpravah je bil v ospredju odnos med človekom in naravo; tudi iz Šifrerjevih razprav je lepo razvidno, da je v svoje terensko delo vključeval razgovore z domačini. Povsem razumljivo je, da je Šifrer tudi preučevanje poplavnih območij povezal s širšim geomorfološkim razvojem. V tem okviru je na primer prispeval temeljno študijo o geomorfološkem razvoju Ljubljanskega barja.

Nikakor ne smemo spregledati Šifrerjeve vloge v pri preučevanju Triglavskega ledenika. Med vsemi generacijami inštitutskih sodelavcev ima pri tem delu najdaljši staž; prvič je sodeloval pri meritvah leta 1954, nazadnje pa se je k ledeniku povzpel leta 1987, ko je v delo uvedel mlajše sodelavce. Rezultate raziskovanj je objavil v treh obsežnih člankih v Geografskem zborniku. Seveda pa se Šifrer ni zadovoljil z meritvami, podrobno je tudi geomorfološko proučil okolico ledenika in postavil njegov nastanek v malo ledeno dobo.

Zadnja leta svojega delovanja na inštitutu je posvetil pripravi obsežne razprave o površju Slovenije. Besedilo je bilo prvotno namenjeno za monografijo Geografija Slovenije (1998), vendar zaradi spleta okoliščin v knjigi ni bilo objavljeno. Dostopno je v obliki elaborata na Geografskem inštitutu Anton Melika ZRC SAZU.

Gradivo v elaboratu je razporejeno na osem poglavij. Predstavitvi poglavitnih značilnosti površja in pregledu dosedanjih spoznanj o razvoju reliefa v Sloveniji sledita poglavji o površju v luči novih teorij o nastanku in sestavi zemeljske skorje ter o geodinamičnem in paleogeografskem razvoju v alpidnem geosinklinalnem ciklu. Osrednji poglavji obravnavata geomorfološki razvoj površja v terciarju in kvarterju, posebna pozornost pa je namenjena še razvoju rečne mreže in razvoju površja v postglacialu.

Med obema vojnama in po drugi svetovni vojni se je na Slovenskem pod vplivom teorije o erozijskih ciklih W. M. Davisa zvrstila vrsta geomorfoloških razprav s poudarkom na genezi ravnin in teras. Nastanek uravnjav so razlagali z rečno erozijo in denudacijo. Zaradi vpliva W. Pencka so posamezni raziskovalci še posebej poudarjali bočno rečno erozijo in zaradi vpliva L. C. Kinga tudi pediplenizacijo. Šifrerjeva razlaga temelji na načelih klimatske geomorfologije, ki je v začetku šestdesetih let 20. stoletja na Slovenskem postopoma zamenjala do tedaj prevladujoče Davisove poglede. Klimatska geomorfologija poudarja odločilno vlogo podnebja pri geomorfni procesih in s tem posredno pri oblikovanju površja.

Učinkovito eksogeno preoblikovanje površja je po mnenju Šifrerja spremljalo že tektonsko aktivnost ob narivanju Alp in Dinarskega gorovja. Na to kažejo prostrani terciarni ravniki, katerih ostanki so se ohranili na različnih nadmorskih višinah. Po mnenju Šifrerja so uravnani deli površja Slovenije nastali s procesi, ki so značilni za vlažne ter zmerno vlažne tropske podnebne razmere. Odločilno vlogo je imelo zlasti intenzivno kemično preperavanje pod debelimi plastmi preperine. Sočasno z nastajanjem ravnin so se na orografsko dominantnejšem in bolj sušnem zaledju okrepi erozija prsti, mehansko preperavanje in izbirna erozija.

Ugodne razmere za nastajanje ravnin so se končale s prvimi znatnejšimi ohlaiditvami ob koncu pliocena. Obdobje kvartarja so najprej obeležile pledenitve z ledeniškimi in periglacialnimi procesi, v holocenu pa se je še stopnjevalo rečno razčlenjevanje površja.

Vse Šifrerjeve objave temeljijo na obsežnem terenskem delu, odlikuje pa jih odlična dokumentacija. Z razvojem znanosti bodo verjetno posamezne Šifrerjeve teze dopolnjene, pri interpretaciji nekaterih oblik bo prišlo do novih spoznanj. Ne glede na to pa bodo Šifrerjeva dela s svojimi nazornimi fotografijami in odličnimi zemljevidi tudi prihodnjim generacijam geomorfologov predstavljala temeljni vir podatkov in neprecenljiv korak v razvoju slovenske geomorfologije.

Matej Gabrovec, Mauro Hrvatin